

142. Györe, Bocok-dűlő

(Tolna megye) R

A Györe délkeleti határában található nagy kiterjedésű neolitikus lelőhelyen keresztül fektették le a községi szennyvízcsatornát. Az árokásási munkák során több objektumot – elsősorban sírokat – bolygattak meg. Rövid leletmentésünk alatt 2 csontvázas és 9 hamvasztásos Lengyel-kultúrára tartozó sírt tártunk fel. Utóbbiak jelentős mennyiségű edényt, többek között egy párhuzam nélküli, kettősfejú, négy lábú edényt tartalmaztak. Szórványként egy kétkarú ember alakú edényt is begyűjtöttünk.

Az ásatáson részt vett Balogh András régészhallgató (JPTE).

ÓDOR JÁNOS GÁBOR

143. Győr, Marcalváros, Szabadidőközpont,

Pápai úti vásártér

(Győr-Moson-Sopron megye) U, B, LT, Ró, Á, Kö

A tervezett Győr-Marcalváros Ménfőcsanak Regionális Kereskedelmi és Szabadidő Központ részeként első szakaszban fejleszteni kívánt területen 10 230 m² felületen végeztünk régészeti feltárást. A Győr-Pápa 83-as műút városból kivezető szakaszának D-i oldalán levő homokos dombhat több mint kétharmadát anyaggyűjtőhelyként az M1 autópálya-csomópont építéséhez teljesen elbányászták. A megmaradt részen a rendkívül vastag (átlagosan 70–80 cm) humuszréteget rézsűnyeső kanalas markolóval eltávolítva, a homokos altalajon 134 objektumot sikerült megfigyelni és feltárni.

A legkorábbi időszak a bronzkori Halomsíros kultúra települése. Nagyméretű (17 × 6 m) kétosztatú, alapárkos házaik mellett a hozzájuk tartozó élelemtároló verem a házak K-i oldalán egy csoportban helyezkedtek el. A gödrökben kerámiatöredékek, kőeszközök, állatcsontok voltak.

A feltárást teljes hosszában ÉK-DNy irányban, mintegy 300 m-en megfigyelhető volt egy árok beásása, mely rendkívüli méreteivel (a humuszolt altalajon átlagosan 2,5 m széles, V alakban szűkülő, közepűtt 2 m mély) kísértőárkaival környékünkön eddig egyedülállónak számít. Vélhetően a kelta időszakban készítették, rendeltetése egyelőre ismeretlen. Ugyancsak a kelta időszakhoz köthető egy téglalap alakú, földbe mélyített építmény gödre az ásatás D-i végében.

Az Árpád-kor korai századaiból kis földbemélyített kunyhó, szabadtéri kemence, tárológödrök és egy temetkezés került elő.

Az egész területet behálózzák az árkok, helyenként közel szabályos négyszögeket kirajzolva római kori és középkori szántó- és telekparcellákat keríthettek. A feltárt felületen az újkorban megtelepedett emberek telepnyomatit, szabadtéri kemencéit, kútjait is megtaláltuk.

A Pápai úti Állatvásártér (011 hrsz.) É-i részén is lehetőségünk nyílt egy 250 m hosszú kutatóárkot és szondázó szelvényeket nyitni. A Pápai úti volt vámház melletti homokdombon az ötvenes években feltárt nagy

neolitikus lelőhely még megmaradt részét próbáltuk lokalizálni. Az akkori leletmentéssel közvetlenül szomszédos parcellát nem érintette a homokbányászat, így nemcsak a neolitikus DVK telep gödreit, hanem a kőkori falut határoló árok egy szakaszát is sikerült feltárni. Később bronzkori telepnyomatokat, kora Árpád-kori leleteket is találtunk számos szépen díszített kerámiával.

A beépítésre tervezett terület 4 ha nagyságú, közvetlenül kapcsolódik az 1999. április-július során megkutatott 010 hrsz. felülethez. A korábban készített légi fotók és terepbejárások alapján a 08 hrsz. területen is árkok, esetleg körárkok, sánc nyomai voltak észlelhetők, ezért vált szükségessé a mielőbbi régészeti szondázás. A több irányban meghúzott kutatóárkokban (2 m széles nyesőkanállal, összesen 1200 m hosszan) altalajig kihumuszolva 34 különböző árok beásásának nyomait regisztráltuk. Ezek közül a Ny-i részen egy nagyméretű (középkori vagy kora újkori) árok íve, keleten pedig egy közel 10 m széles (két nagyobb és több kisebb árokból álló) „árokköteg” ívének véletlenszerű egybeesése rajzolt ki a magasból összefüggőnek látszó körív formát. A további árkok nagyrészt a római és a középkorban létesülhettek, a terület ÉNy-i sarkában gyűjtöttünk szórványosan őskorba tartozó kerámiatöredékeket. A téliesre forduló időjárás és a folyamatos esőzés miatt a feltárást folytatását a tavaszi időszakra voltunk kénytelenek halasztani. Mivel az egész terület mélyen fekvő (teljes felületen náddal borított volt), az árkok átvágását és a térképészeti felméréseket csak a teljesen száraz kora nyári hónapokban tudjuk majd elvégezni.

EGRY ILDIKÓ

144. Győr, Széchenyi tér

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Ge, Á, Kk, Kú

Két szezomban a győri Széchenyi téren az 1968–69-es ásatáshoz, illetve az 1949-es leletmentéshez csatlakozva kb. 200 m²-nyi felületet sikerült feltárni. A rétegsor mélysége 450–550 cm, a kutakat általában a vízszint megjelenéséig 630 cm-ig tártuk fel. A legkésőbbi római kori rétegek kb. 150 cm mélységben jelentkeztek ott, ahol teljes római rétegsort sikerült feltárni. Az ún. török börtön területén a római rétegsor 320 cm mélységig megsemmisült, itt csak a kora római időszakból találtunk jelenségeket.

A római kor folyamán minimálisan 7 építési, illetve átépítési periódust sikerült megfigyelni, ennek további finomítása a részletes feldolgozás feladata lesz. A terület É-i részén folyamatos beépítés mellett az 1. század második felétől a 4. századig tudunk követni építési periódusokat, 4. századra keltezhető építkezésnek nyomát nem találtuk, de 4. századi használatra kerámia és numizmatikai anyag egyaránt utal. A legkésőbbi pénz a Valentinianus-dinasztia veretei. Már a 2. század közepétől és a 3. században kőalapú, részben vályogtégla felmenő falú, részben teljesen kőfalú épületek alkottak zárt utcasort a tőlük D-re húzódó kavicsos út (vagy tér) mentén. A középső telken Traianus–Hadria-

nus korában szilárd alapú, gerendaszerkezetű, legalább két helyiséges épület állt. A 2. század elejéig a területen cölöpös, illetve karós szerkezetű építmények álltak, alaprajzukat részletes elemzéssel talán valószínűsíthetjük. A legkorábbi házak alapárkos épületek voltak, tájolásuk némileg eltér egymástól, több megújításuk figyelhető meg. Az előkerült legkorábbi éremanyag a Julius Claudius-dinasztia idejéből származik.

Az úttól D-re – amelyet a római kor alatt, sőt még a korai népvándorlás korában is rendszeresen megújítottak, a római kori rétegeket, a későbbi nagy pince szinte teljesen elrombolta, csupán a Flavius-kori legalsó szinteket tudtuk megfigyelni, elsősorban altalajba mélyülő árkok formájában. A későbbi római településről mindössze a metszetal alapján nyerhettünk információkat. Úgy tűnik, hogy ezen a részen szilárd anyagú (kő, téglá) házak nem álltak.

Általánosságban megemlítjük még a kutakat, amelyekből a római kor teljes időszakából hatot tártunk fel. Fabélést egyiknél sem tudtunk megfigyelni, illetve talaj-elszíneződés alapján 3 esetben valószínűsíthető a hordó bélés alkalmazása. Megfigyeléseink egyértelműen bizonyítják, hogy vízvezetékrendszerrel a vicus területén nem számolhatunk.

Az előkerült római kori leletanyagra általában jellemző az igényesség és a jólét jelei: nagy mennyiségű terra sigillata – az itáliai gyártmányoktól a késő Rajna vidékiig, vékony falú szürke, korai sárgamázás barbotinos kerámia, amphoradarabok, terrakotta szobrocskák töredékei, bordás üvegtálak, kimetszett díszű üveg poharak, aranymédál és nagy mennyiségű pénz utal erre.

Az ásatáson másodlagos helyzetben egy lovas íjász sírtöredéke is előkerült.

Végre hitelesen feltártuk az ismert Széchenyi téri 5. századi temető újabb 7 sírját (köztük egy torzított koponyás csontvázat), szegényes mellékletekkel (vascsat, csontfésű, korai ezüst kosaras fülbevaló). Az egykori római út vonalán nincs temetkezés, a déli oldalon azonban újra megjelennek a sírok – ezeket nem tudtuk feltárni, az ún. „török börtön” mögött a metszetalban lehetett csak dokumentálni. A sírok a nagy humusztartalmú fekete rétegbe mélyülnek. Eredeti mélységük a későbbi földmunkák miatt nem állapítható meg (30 cm a 13. századi térszint alatt nyilván nem értelmezhető).

Az 5. és 11. század közötti időből egyetlen darab leletünk sincs, még másodlagos fekvésben sem. A hiástust igazolja, hogy késő római leletanyag volt a középkori betöltések földjében.

Újra települt a mai tér területe a magyar honfoglalás után. Az Árpád-kori (11–13. század) váralja-településből sikerült feltárnunk az első félig földbe mélyített kőkemencés házat, valamint 7 db (nem egykorú) kemencét, köztük a szokásos egyszerű szabadon álló sütőkemencéket és nagyobb méretű, gondosabban épített (ipari?) kemencéket is. Néhány cölöplyuk, egy korábbi

gödör megsüllyedt felső részének feltöltése és maga a fekete réteg felső része tartozik még ehhez a korszakhoz. A leletanyagot sok és korai jellegű kerámia képviseli a házból, főleg fazék- és bográcstöredékek. A rétegből III. Béla pénze került elő.

A 13. század végén (nyilván az 1271-es városi kiváltságokkal összefüggésben) alakították ki a piacteret. A városrendezési munka során nemcsak a korábbi építményeket bontották el, illetve töltötték fel, hanem komoly földmunkával visszabontották (planírozták) a teret – ezt a korábbi megfigyelésünket most a félbevágott kemencék, a térszint alatt közvetlenül fekvő sírok ismét igazolták. A fekete humuszréteg megmaradt részét keményre járt kavicsozás (a tér járósintje) zárta le. A kavicsozást az A, B, D szelvények teljes terjedelmében megfigyeltük, az E szelvényben a metszetben még dokumentálható volt, az F, G, H szelvényekben azonban a „török börtön” mögötti K-i metszetben már nem volt igazolható. Mivel itt felületfeltárással nem volt lehetőségünk, nem tudjuk egyelőre egyértelműen eldönteni, hogy későbbi bolygatások tüntették-e el (ez a valószínűbb a D szelvényben tapasztaltak és a teret esetleg lezáró épület nyomának hiánya miatt) vagy valóban elértük a középkori piac szélét. A történeti adatokhoz kapcsolódó datálást numizmatikai leletek erősítették meg (alóla II. Béla pénze, fölötte bécsi fillérek és Nagy Lajos szerencsenfejes denárja bukkant elő).

Ettől kezdve piactér a Széchenyi tér, a feltárás során a téren folyó élet nyomait követhetjük nyomon. Szinte azonnal megindult a piac „elépítése”, sátrakkal, később állandóbb bódékkal, sőt házikókkal. Számos (legalább két periódushoz tartozó) cölöphely, a D felületen sok, egymást vágó gödör, talpgerenda alapárka, agyagtöltés, padlószint igazolta a „könnyűszerkezetű”, de egyes helyeken már állandósult beépítési vonalakkal rendelkező bódék létesítését. Ezekhez a 14–15. századi objektumokhoz edénytöredékek (import kerámiák is), vaseszközdarabok, bronzveretek, ólomzárjegyek, a bécsi fillérektől Zsigmond „fitying”-jéig ívelő éremspektrum tartozik.

A győri végvár kiépítésekor a 16. században a várkapitány a bódék lebontásával igyekszik úrrá lenni az áttekinthetetlen helyzetben (az 1566-os nagy tűzvésznek területünkön nincsen nyoma). Ekkor keletkezett az ún. 4. réteg felszíne. Egy (szint alatti) épület maradt meg: az a nagy pince, amely a 17. században a „török börtön” nevet kapta. Méteres oldalfalait felszámolásakor kiszedték, az osztófalak maradványai azonban megvannak. Három (egyre mélyülő) helyiségét tudtuk elkülöníteni, déli határáig nem jutottunk el. Lejárója É felől az 1. helyiséghez csatlakozott. Az 1. helyiség 2. téglá padlója alatt I. Ferdinánd pénzét találtuk, míg a 2. helyiségben messzeszint alatti törmelékes téglás rétegben pozsonyi denár került elő. Néhány szint alatti maradvány (gödör) és az 1. helyiség padlója alatti leletek azt sugallják, hogy az építkezés 1. fázisa megelőzte a nagy erődépítési munkákat. A győri végvár kiépítésének idejét a betöltésben

talált 5 db Ferdinánd pénz jelzi. A 17. századi utazók (Evliya Cselebi, Tollius) által emlegetett rejtélyes „pokolmély börtön”, amiben a szegényebb török rabokat tartották, ezzel kézzelfoghatóvá vált. Az objektumot a 17. század legvégén (nyilván a török kiűzése, konkrétan a Mária-oszlop emelése idején) számolták fel, ezt régészetileg a betöltésből előkerült 1660-as pénz és az 1712-ben már a töltésbe mélyített kút határolja be.

A kutat von Heister generális 1712-ben vettetett tégláiból építették. Díszkút lehetett parkosított környezetben, amire nagy ovális téglakerete és azon belül öklömmenyi vagy annál nagyobb kavicsokból kialakított vízszűrő rétege utal. A kutat feltüntetik a 18. századi alaprajzok. Megszüntetésekor beboltozták – a boltozat alatt ma is üreg és másfél méteres vízoszlop található. Bármikor helyreállítható, ezért a boltozatot nem bontottuk meg, a befedés korára így közvetlen adatunk nincs. A 19. századi térszintet – 45 cm-en – (2. réteg) ugyancsak pénzkek kelteznek.

Az ásatásokon talált régészeti objektumok közvetlen bemutatást nem igényelnek, bár a maradandó anyagból készült épületek falait nem semmisítettük meg, későbbi időpontban szükség esetén újra feltárhatók és szint alatt bemutatathatók lennének.

DR. SZŐNYI ESZTER – DR. TOMKA PÉTER

145. Gyugy, Római katolikus templom

(Somogy megye) Á, Kk

Gere László, az ÁMRK Kutatási Osztályának munkatársa leletmentő ásatást végzett a gyugyi rk. templom nyugati homlokzata előtt. Ennek célja a tereprendezéshez szükséges járósínt megállapítása volt, melyet a tervező külön kérésére kellett elvégezni.

Az elmúlt év falkutatása során semmi jel nem utalt arra, hogy a nyugati homlokzat előtt egykoron torony állt volna, így a tervező által kért járósínt-meghatározás különösebb veszély nélkül elvégezhető volt. A leletmentő kutatás során egy elbontott torony alapozási maradványai kerültek elő (a felmenő falazaton az utólagosan épült toronynak bekötése nem volt látható).

DR. JUAN CABELLO

146. Gyula, Remete, Holló tanya I. (113. lelőhely)

(Békés megye) B, Sza, Ú

1999-ben folytattuk az előző évben megkezdett leletmentést a lelőhelyen. A leletmentésre a Kisdelta szűkség víztározó építése miatt került sor. A lelőhely egy egykori ér melletti dombháton terül el, a Fekete-Körös és Fehér-Körös között. Valamikor sziget lehetett, mely alig emelkedett ki a környezetéből. 1999-ben 150 új objektumot és 4 árkot bontottunk ki, ezzel az objektumok száma 214-re emelkedett. Ezek a Gyulavarsádi kultúra idejéből valók, illetve vannak leletanyag nélküli kérdéses korúak és újkoriak is. A leletanyagban kerámiatöredékek, állatcsontok, kőeszközök voltak. Külön említést

érdemel egy nagyméretű kút, melynek az alsó részén a fabélést is megtaláltuk. Deszkákkal volt kibélelve, melyeket csapolással illesztettek össze. A kút földjét rétegenként eltettük további vizsgálatok számára.

Feltártunk 11 őskori, illetve népvándorlás kori sírt is. Az őskori sírokban edénytöredékek, csontgyöngyök voltak. A népvándorlás kori sírok valószínűleg szarmata koriak. Ezek egyikében egy vascsatot találtunk. A vázak rossz megtartásúak voltak.

A lelőhelynek a 100 méter széles nyomvonalon belül eső részét teljesen feltártuk. Az őskori telep és a népvándorlás kori temető is folytatódik a nyomvonalon kívül, a teljes feltárással azonban nem volt lehetőségünk.

A leleteket Gyulán, az Erkel Ferenc Múzeumban helyeztük el.

GYUCHA ATTILA – LISKA ANDRÁS – MEDGYESI PÁL

147. Gyula, Remete, Holló tanya II. (114. lelőhely)

(Békés megye) R, Kú

1999-ben a leletmentésre a Kisdelta szűkség víztározó gátjának építése miatt került sor. A lelőhelyet a gát nyomvonala 100 méter szélesen metszette, s csak ezen belül dolgozhattunk.

A lelőhely az egykor vízzel körülvett kiemelkedésen fekszik, a Fekete-Körös és a Fehér-Körös között. A Gyula 113. lelőhelytől egy mélyebb rész, egykori ér választja el. A feltárás során 140 kora rézkori, illetve újkori objektumot és 18 kora rézkori sírt mentettünk meg. Az őskori leletek a Tiszapolgári kultúra idejéből származnak.

Az őskori objektumok leletanyagában kerámiatöredékek, kőeszközök, csonteszközök, állatcsontok voltak. A sírokban a vázak többsége zsugorított helyzetben feküdt. A vázak mellett edényeket, kőeszközöket, kőbaltát, réztűket, rézbaltákat, állatcsontokat, gyöngyökből álló öveket, kagylókat, kő nyílhegyet találtunk. Néhány kiemelkedően gazdag sírban az edények száma 10–11 volt.

A leleteket Gyulán, az Erkel Ferenc Múzeumban helyeztük el.

GYUCHA ATTILA – LISKA ANDRÁS – MEDGYESI PÁL

148. Harc, Várhegy

(Tolna megye) B

A falu D-i szélén, a Sió partján, a temetőtől D-re emelkedik a Várhegy. A már Wosinsky által is ismert bronzkori földvárát É felől mély bevágás választja el a domb folytatásától. Ez jelenleg mélyútként szolgál, amelyen egy gyalogösvény látható. A bevágáshoz DNy felől mély horhos kapcsolódik, felette széles, erősen betöltődött terasz húzódik. Valószínűleg az erózió okozza azt, hogy a védett terület alján a köröm alig észlelhető. A vár ÉK-i hosszanti oldalán is hasonló állapotú a terasz. A lakóterület pereme általában lekerekített, a dombtető dom-